

Anadolu'da İlk Türk Zaferi: Dazimon

Fatih Güzel¹

Murat Kaya²

Öz

Anadolu Türk tarihi, tarihçiler tarafından 1071 Malazgirt savaşıyla başlatılmaktadır. Ancak bu tarihten yaklaşık 2 buçuk asır önce Türklerden müteşekkil Abbâsî Hassa ordusu Tokat/Turhal'da 838 tarihinde yapılan Dazimon Savaşı'nda bizzat imparator Teofilos'un yönettiği Bizans ordusunu mağlup etmiştir. Dazimon Savaşı Abbâsîlerin Bizans'a karşı kazandığı son büyük sefer olan Amorion Seferi esnasında vuku bulmuştur. Savaşın sonucunu atlı-okçu Türk askerler belirlemiştir. Abbâsî tarihine damga vurmuş olan Türk komutanlardan biri olan Afşin et-Türkî, geleneksel bozkır Turan taktiği uygulayarak pusuya düşürdüğü Bizans ordusunu mağlup etmiş, Bizans imparatorunu esir düşmekten talihli kurtarmıştır. Dazimon Savaşı ve bunun sonucunda gerçekleşen Anadolu fetihleri Bizans'ta dini, askeri, idari değişim ve dönüşüme sebep olmuştur. Anadolu Türk tarihinin en önemli savaşlarından biri olmasına rağmen hakkında herhangi bir müstakil akademik bir çalışma bulunmayan Dazimon Savaşı çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Tokat, Dazimon, Afşin, Mu'tasım, Abbâsîler

Güzel, Fatih - Kaya, Murat. "Anadolu'da İlk Türk Zaferi: Dazimon". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 8/4 (2024), 665-680. <https://doi.org/10.32711/tiad.1551428>.

Geliş Tarihi	17.09.2024
Kabul Tarihi	18.11.2024
Yayın Tarihi	31.12.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makedir.	

¹ Doçent, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Çankırı, Türkiye, fatihguzel75@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-4153-3933

² Araştırma Görevlisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Çankırı, Türkiye, muratkaya@karatekin.edu.tr, ORCID 0000-0002-2230-5193.

Battle of Dazimon: The First Turkish Victory in Anatolia

Fatih Güzel¹

Murat Kaya²

Abstract

Turkish victories in Anatolia chronologically date back to the battle of Malazgirt in 1071. However, the Abbâsîd Hassa army consisting of Turks had defeated the Byzantine army led by the emperor Teophilos in the battle of Dazimon in Tokat/Turhal in 838. The outcome of the battle hinged on the prowess of the Turkish horse-archers. Afshin al-Turki stood out as a notable commander, renowned for his tactical brilliance and significant achievements in Abbâsîd history. He organized a decisive ambush against the Byzantine army, employing Turanian tactics of the steppes. Legend has it that the Byzantine emperor narrowly escaped capture, owing his fortune to a twist of fate. Although it is one of the most important battles in Anatolian Turkish history, there is no sufficient information about the Battle of Dazimon in Turkish academia. Thus, this article covers detailed information on the Battle of Dazimon.

Keywords: Islamic History, Tokat, Dazimon, Afshin, al-Mu'taşim, Abbâsîds

Güzel, Fatih - Kaya, Murat. "Battle of Dazimon: The First Turkish Victory in Anatolia". *Türkiye Journal of Theological Studies*, 8/4 (2024), 665-680. <https://doi.org/10.32711/tiad.1551428>.

Date of Submission	17.09.2024
Date of Acceptance	18.11.2024
Date of Publication	31.12.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assoc. Prof. Dr., Çankırı Karatekin University, Faculty Islamic Sciences, Department of Islamic History and Arts, Çankırı, Türkiye, fatihguzel75@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-4153-3933.

² Research Assistant, Çankırı Karatekin University, Faculty Islamic Sciences, Department of History of Religions, Çankırı, Türkiye, muratkaya@karatekin.edu.tr, ORCID 0000-0002-2230-5193

Giriş

Türkler tarih boyunca Asya, Avrupa ve Afrika'da hâkim oldukları bölgelerde derin siyasi ve kültürel tesirler bırakmışlardır. Türklerin dünya tarihindeki en önemli tesirleri ise İslâm dinini kabul etmeleri ile gerçekleşmiştir. İslâmiyet'le yeni bir ruh ve heyecan kazanan Türkler İslâmiyet'in dünyaya yayılmasında ve dış saldırılara karşı savunulmasında en önemli unsur haline gelmişlerdir. Sınır komşusu olmamaları nedeniyle Cahiliye ve Hz. Peygamber döneminde Türkler ile Araplar arasında direkt bir temas olmamıştır. Araplarla Türklerin ilk temasları Hz. Ömer döneminde İran ve Kafkasya'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesiyle gerçekleşmiştir. Her iki tarafın birbirine müteceviz davranmamaları nedeniyle Râşid halifeler döneminde Kafkasya haricinde iki millet arasında ciddi çatışmalar olmamıştır. 87-98/705-715 tarihleri arasında Horasan valiliği yapan Kuteybe b. Müslim, Maverâünnehir ve Orta Asya'da kalıcı fetihlerde bulunmuştur.⁵ Müslümanlar Orta Asya'da geniş topraklar fethetseler de Emevîlerin takip etmiş olduğu Mevâlî politikası nedeniyle İslâm dini bölge halkı arasında aynı hızla yayılmamıştır. Bilakis Arap olmayan Müslümanları aşağı gören bu anlayış, bölge halkının devlete düşman olmalarına başta Abbâsîler olmak üzere Emevîlere muhalif grupları destek vermeleri sonucunu doğurmuştur. Abbâsî davetçileri tarafından 30 yıllık faaliyet sonucunda Horasan'da başlayan Abbâsî ihtilali 132/750 yılında Emevî hilafetinin yıkılmasıyla başarıya ulaşmıştır. Abbâsî ihtilalinin yükünü taşıyan, Mevâlî olarak isimlendirilen Horasanlılar arasında Fars unsur ağırlıkta olsa da Abbâsî ihtilalinin oluşum sürecinde Türk asıllı komutanlar ve davetçiler de yer almışlardır.⁶

Abbâsî ihtilalinin Mevâlînin desteği ile başarılı olmasıyla Araplar ile Mevâlî arasındaki fark ortadan kalkmış hatta Mevâlî, Arapların önüne geçerek devletin üst yönetimlerinde yer almışlardır. Bu durumdan rahatsız olan Araplarla İranlılar arasında zaman zaman iktidar mücadeleleri yaşanmıştır. Harûn er-Reşîd'in 193/809 tarihinde vefat etmesiyle Arap unsurun desteklediği oğlu Emîn (809-813) halife olmuştur. Ancak bir müddet sonra Halife destekleyen Araplar ile annesi İranlı bir cariye olan Me'mûn'u (313-833) destekleyen İranlılar arasında iktidar mücadelesi başlamıştır. 198/813 tarihinde Me'mûn kardeşi Emîn'i mağlup ederek Abbâsî halifesi olmuştur.⁷

Me'mûn halife olmasıyla Abbâsî ordusu büyük bir değişime girmiştir. İranlıların desteği ile halife olan Me'mûn, istinat edebileceği yeni bir güç arayışı içinde doğudaki valiliği döneminde askerî kabiliyetlerine yakından şahit olduğu Türkleri, ordusunda istihdam etmeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Abbâsî tarihine damga vurmuş olan Afşin, İnak, Eşnâs, Boğa el-Kebîr gibi Türk asıllı komutanlar Me'mûn döneminde Abbâsî ordusunda görev almışlardır.⁸

218/833 tarihinde Türk asıllı komutanların desteği ile halife olan Mu'tasım, orduya Türk asker alımını devlet politikası haline getirmiştir. Bu dönemde Abbâsî ordusundaki Türk asker sayısının 80 bini aştığı rivayet edilmektedir.⁹ Halife Mu'tasım'ın Bâbek isyanında

⁵ Narşâhî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer, *Târîhu Buhârâ* (Mısır: 1965), 69.

⁶ Tefvik Sultan Yüzbekî, "Nüfuzü'l-Etrâk es-Siyâsî fi'l-Hilâfeti'l-Abbâsiyye", *Mecelletü Âdâbi'r-Râfidîn* 31 (1998), 240.

⁷ Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Bağdâdî, *Târîhu'l-ümmem ve'l-mülûk* (Beyrût: Dâru süveydan, t.y.), 8/478.

⁸ Mehmet Azimli, "Abbâsîler Döneminde Türklerden Oluşturulan Ordu: Hassa Ordusu", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2002), 32.

⁹ İbn Tağrıberdî Cemalüddin Ebü'l-Mehâsin Yusuf, *en-Nücûmuz-Zâhira* (Beyrüt: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1992), 2/285.

İranlı askerlere karşı güveninin sarsılması, dâhilî ve haricî mücadeleler nedeniyle Abbâsî ordusunun yıpranması, sosyal refah artmasına bağlı olarak halkın askerlik mesleğinden soğuması, Abbâsî yönetimindeki yerel hanedanların kendisine bağlı ordularının bulunması buna karşı merkezi idarenin kendisini koruma ihtiyacı gibi nedenlerle Abbâsî ordusuna külliyetli miktarda Türk asker alınmıştır. Hassa ordusu olarak isimlendirilen bu askeri birlik Abbâsî ordusunun vurucu gücünü oluşturuyordu. Hassa ordusu Abbasî hilafetinin iç ve dış tehditlere karşı savunulmasında önemli hizmetler ifa etmiş, devletin dayanak noktası haline gelmiştir. Başlangıçta sadece askeri alanda görev alan Türkler zamanla merkezi idareyi ve valilikleri de ele geçirerek bizzat idareye yön veren bir güç olmuşlardır. Öyle ki halifelerin iktidarının meşruiyeti ordunun ve Türk komutanların desteğine bağlı hale gelmiştir.

1. Dazimon Savaşına Kadar Anadolu'da Müslüman-Bizans Mücadelesi

İslâm-Bizans ilişkileri Hz. Muhammed (sav) döneminde başlamıştır. Bizanslıların Mu'te savaşında Gassanîlere yardım etmesi sonucu ilk defa İslâm-Bizans orduları çatışmıştır. Düşmanca başlayan ilişkiler neticesinde ortaya çıkan mücadele sonucu Râşid halifeler döneminde Müslümanlar Suriye, Filistin, Mısır ve Güney Anadolu'yu fethetmişlerdir. Ancak Hz. Osman'ın öldürülmesiyle ortaya çıkan Müslümanlar arasındaki iktidar kavgaları fetih hareketlerini sekteye uğratmıştır. Ancak 41/661 tarihinde Muaviye b. Ebû Süfyan'ın halife olmasıyla fetih hareketleri yeniden başlamıştır. Emevîler dönemi İslâm fetih hareketlerinin en yoğun olduğu dönemdir. Müslümanlar bu dönemde Çin sınırından Fransa içlerine kadar seferler düzenlemişlerdir. Özellikle Müslümanların en büyük düşman olarak gördükleri Bizans'ın ana yerleşim alanı olması başkent Konstantinopolis'e giden yolu kapatması sebebiyle Anadolu en yoğun askerî harekât alanlarından biri olmuştur. Buna mukabil Bizans, Anadolu'nun dağlarına, geçitlerine kaleler ve müstahkem mevkiiler inşa ederek başkentini ve varlığını korumayı hedeflemiştir. Muaviye b. Ebû Süfyan döneminde Müslümanlar her yaz ve kış Anadolu'ya düzenli seferler düzenlemişlerdir. Ayrıca bu dönemde 42/669 ve 54/674 tarihinde İstanbul iki defa Müslümanlar tarafından kuşatılmıştır. İkinci kuşatma 4 yıl sürmesine rağmen İstanbul Müslümanlar tarafından ele geçirilememiştir. Hatta İslâm ordusunun bu seferde ağır kayıplar vermesi sonucu Emevîler Bizans'a vergi vermek zorunda kalmışlardır.¹⁰ Ancak Abdülmelik b. Mervan'ın (685-705), 72/692 yılında iktidar mücadelelerine son verip milli birliği sağlamasından sonra durum değişmiş, İslâm orduları Anadolu'da Erzurum, Darend, Malatya ve Tarsus'u ele geçirmiştir.¹¹

Emevîler döneminde Anadolu'daki en yaygın Müslüman askerî faaliyet Halife Velid b. Abdülmelik (705-715) döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Müslümanlar Kuzey Anadolu'da Amasya'yı İç Anadolu'da da Ereğli'yi fethetmişlerdir.¹² Süleyman b. Abdülmelik (715-717) döneminde Müslümanlar iki yıl boyunca İstanbul'u kuşatmışlar, ancak ele geçirememişlerdir. Rum ateşiyle İslâm donanmasının imha edilmesi, henüz ele geçirilememiş Anadolu'dan geçip gelecek yardımın ulaşamaması gibi sebeplerle İslâm ordusu ağır şartlar altında İstanbul kuşatmasını devam ettirmiştir. Ömer b. Abdülaziz (717-720) halife olunca İstanbul kuşatmasını sonlandırmıştır.¹³

¹⁰ Taberî, *Târih*, 5/322.

¹¹ Halife b. Hayyat, *Târih* (Riyad: Daru't-Tayyibe, 1985), 289.

¹² Halife b. Hayyat, *Târih*, 302.

¹³ Taberî, *Târih*, 6/553.

Emevîlerin son büyük halifesi olarak kabul edilen Hişâm b. Abdülmelik (724-744) döneminde Müslümanlar Anadolu'da Konya, Kayseri, Niksar şehirlerini ele geçirmişler, İznik şehrine kadar ulaşmışlardır.¹⁴ Hişâm b. Abdülmelik'ten sonra ortaya çıkan Abbâsî ihtilali Anadolu'da İslâm fetihlerinin durmasına neden olmuş, hatta askeri üstünlük Bizans'ın eline geçmiştir.

Abbâsîler (749-1258) iktidara geldikten sonra ilk Abbasî halifesi Ebü'l-Abbâs Abdullah (749-754) döneminde Bizans askeri üstünlüğünü devam ettirmiş, 183/751 tarihinde Malatya ve Erzurum Bizans'ın eline geçmiştir.¹⁵ Yeni kurulan devlete karşı çıkan isyanları bastırmakla uğraşan Abbasî yönetimi Bizans'ın saldırılarına cevap dahi verememiştir. Ancak Halife el-Mansûr (754-775) döneminde Emevîler döneminde olduğu gibi Anadolu'ya yaz ve kış seferleri düzenli olarak yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Bizans'ın eline geçen bölgeler geri alınmış, Kemah yeniden fethedilmiş, Orta Anadolu'da Konya / Lâdik ele geçirilmiş, hatta İslâm orduları Ankara'ya kadar ulaşmışlardır.¹⁶ Halife Mehdî (775-786) döneminde Bizans ve Abbâsî orduları karşılıklı seferler düzenlemişlerdir. Müslümanlar 161/777 tarihinde Eskişehir ve Afyonu kuşatmışlar, Ege bölgesine kadar ulaşmışlardır. Buna mukabil Bizanslılar Maraş ve Ceyhan üzerine saldırı düzenlemişlerdir. Bizans saldırılarına karşı Halife Mehdî, oğlu Harûn er-Reşîd komutasında bir orduyu Anadolu'ya göndermiş, 165/781 tarihinde Abbâsî ordusu Kadıköy'e kadar ulaşmıştır. İstanbul kuşatmasından korkan imparator yıllık vergi vermek şartıyla anlaşmaya razı olmuştur.¹⁷

Halife Harûn er-Reşîd döneminde Bizans, Abbâsîlere vergi vermek zorunda kalmıştır. Ancak Harûn er-Rêşîd'in vefatından sonra oğulları Emîn ve Me'mûn arasında vuku bulan iktidar mücadelelerinden ve Bâbek el-Hürremî isyanından istifade eden Bizans askeri üstünlüğü ele geçirmiş 215/830 tarihinde Masisa ve Tarsus Bizanslıların eline geçmiştir. Buna mukabil Halife Me'mûn bizzat yönettiği ordu ile Tarsus ve Masisa'yı geri alan Me'mûn İslâm tarihi kaynaklarında Metâmir olarak isimlendirilen Niğde-Aksaray bölgesindeki pek çok kaleyi de ele geçirmiştir.¹⁸ Halife Me'mûn 218/833 tarihinde büyük bir ordu toplayarak Anadolu seferine çıkmış ancak Pozanti'ya ulaştığında hastalanarak vefat etmiştir.¹⁹

2. Dazimon Savaşı'nın Kahramanı Afşin et-Türkî

Dazimon savaşının kahramanı olan Afşin et-Türkî, Abbâsî tarihine damga vurmuş komutanlardan biridir. Gerçek adı Haydar b. Kavus olan Afşin, Uşruşana²⁰ bölgesi yönetici ailesine mensup olduğundan dolayı ailenin lakabı olan "Afşin" ismiyle meşhur olmuştur. Babası tarafından veliaht olarak tayin edilmeyi bekleyen Haydar, küçük kardeşinin tercih edilmesi üzerine Uşruşana'dan Bağdat'a gelerek Me'mûn döneminde Abbâsî ordusunda görev almaya başlamıştır.²¹ Afşin'in hangi tarihte Abbâsîlerin

¹⁴ İbnü'l-Cevzî Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Muntaza fi tarihi'l-mülk ve'l-ümem* (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1992), 8/164-169.

¹⁵ Halife b. Hayyât, *Târih*, 331.

¹⁶ İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 8/226.

¹⁷ Taberî, *Târih*, 8/152-154.

¹⁸ İbnü'l-Esîr Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed, *el-Kâmîl fi't-tarih* (Beyrût: Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1987), 5/220.

¹⁹ Mes'ûdî Ebü'l-Hasen b. Ali b. Hüseyin, *Murûcû'z-zeheb ve meâdinü'l-cevher* (Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, 2005), 4/44-45.

²⁰ Semerkant ile Fergana arasında bulunan bölge.

²¹ Faruk Sümer, "Abbâsîler Tarihinde Orta Asyalı Bir Prens Afşin", *Belleten* 51/200 (Ağustos 1987), 652.

hizmetine girdiği bilinmemekle beraber 215/830 tarihinde halife tarafından Mısır isyanlarının bastırılmasıyla görevlendirilmiştir.²² Halifenin böyle bir önemli görevi Afşin'e vermesi onun halife tarafından daha önceden denendiği ve itimadını kazandığını göstermektedir. Afşin'in Mısır isyanlarında gösterdiği başarılar, onun önemli komutanlar arasına dahil olmasına sebep olmuştur. Halife Me'mûn'un ile 218/833 Anadolu seferine iştirak eden Afşin, halifeden bu sefer esnasında vefat etmesi üzerine Mu'tasım'ın halife olmasında etkili olan komutanlardan biri olmuştur.²³

Afşin asıl şöhretini Bâbek el-Hürremî isyanının bastırmasıyla kazanmıştır. Ebû Müslim el-Horasanî'nin 137/755 yılında öldürülmesinden sonra ortaya çıkan İran-Fars isyanlarının bir devamı niteliğinde olan bu isyan Afşin'in iki yıllık meşakkatli ve yorucu mücadelesi sonunda bastırılmıştır. Eski İran kültürü ve inançlarının devamı olan Hürremîye toplumunun lideri olan Bâbek, Abbâsîlerin Bizansla mücadelesinden istifade ederek Güney Azerbaycan'ın Arran bölgesinde yüksek dağların, sarp geçitlerin olduğu bir bölgeye hâkim olmuştur. Arazi şartlarının sağladığı avantajlardan istifade eden Bâbek 816 yılından yakalandığı 837 yılına kadar 20 yıl boyunca Güney Azerbaycan ve batı İran'da yüzbinlerce Müslümanın ölümüne sebep olmuştur. Halife Me'mûn ve Mu'tasım'ın gönderdiği orduları peşe mağlup etmiştir.

İranlı askerlerin Bâbek ile savaşmaya istekli olmadığını gören Halife Mu'tasım 220/835 tarihinde Afşin'i Cibal ve Azerbaycan valisi tayin ederek Bâbek isyanını bastırmakla görevlendirilmiştir. Askerî bir deha olan Afşin, uzun yıllardır bastırılmayan Bâbek isyanını bastırmak için acele etmemiştir. Bâbek'in lojistik yollarını kesmek amacıyla bölgeye giden bütün yolları kontrol altına alan Afşin, yavaş yavaş Bâbek'in merkezi Bezz'e doğru çemberi daraltmıştır. 222/837 yılında uzun bir muhasara sonunda Bezz, Afşin tarafından ele geçirilmiştir. Bizans'a sığınmak için Ermeniyeye kaçan Bâbek, Afşin'in adamları tarafından yakalanarak Samerrâ'ya gönderilmiştir. Abbâsî hilafetini yaklaşık yirmi yıldır uğraştıran Bâbek, Samerrâ'da işkence edilerek öldürülmüştür.²⁴

Mısır isyanlarını bastıran, Bâbek el-Hürremî'yi ortadan kaldıran, Bizans'a karşı başarılı gazalarda bulunan Afşin et-Türkî, askerî başarıları nedeniyle kazandığı itibar, devlet erkânı tarafından özellikle Arap ve İranlı devlet adamları tarafından kıskançlığa ve kine sebep olmuştur. Kadî'l-Kudât Ahmed b. Ebî Duâd ve Horasan valisi Abdullah b. Tahir'in bulunduğu bir grup gerçek Müslüman olmadığı, Azerbaycan valisi iken put haneleri değil camileri yıktırduğu, devlete isyan edenlerle bağlantısının olduğu gibi iddialarla Afşin'i halifeye şikâyet etmişlerdir. Müştekiilerin oluşturduğu bir heyet tarafından yargılanan Afşin suçlu bulunarak hapsedilmiştir. Afşin bir yıl sonra hapiste vefat etmiştir. Bir zamanlar "İslâm'ın kılıcı" olarak anılan hakkında şiirler yazılan Afşin öldüğünde ardından bir ağıt bile yakanın olmadığı rivayet edilmiştir.²⁵ Kısacası devlete büyük hizmetlerde bulunan Afşin, muhalifleri tarafından düzmece bir mahkeme ile ortadan kaldırılmıştır.

²² Taberî, *Târih*, 8/627; İbn Tağriberdî, *en-Nücüm*, 2/ 259.

²³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* 6/ 6-8; Sibt İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu, *Mir'âtü'z-zamân fi tevârihi'l-a'yân* (Dımaşk: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1434/2013), 14/ 176.

²⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 6/38-39; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirât*, 14/ 270.

²⁵ Sait Uylaş, "Ebû Temmâm'ın Şiirlerinde Bir Türk Komutan Afşin", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 28 (2010), 101.

3. Amorion Seferi

Dazimon savaşı Halife Mu'tasım'ın 223/838 tarihinde gerçekleştirdiği Amorion/Ammûriye seferinde vuku bulmuştur. Amorion seferi Bâbek el-Hürremî isyanıyla bağlantılıdır. Ebû Müslim el-Horasânî'nin Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından öldürülmesinden sonra isyan eden İranlı gruplar, eski İran Mazdek inancının da tesiri ile Hürremîler adı altında teşkilatlanarak Batı İran dağlarında Abbâsîlere karşı gerilla savaşı yürütmüşlerdir. Me'mûn döneminde bastırılmayan Hürremî isyanı Halife Mu'tasım döneminde devleti en çok meşgul eden olay olmuştur. Mu'tasım'ın hilafetinin ilk yıllarında da Hürremîler üzerine gönderilen ordular başarı sağlayamamıştır.²⁶

Bâbek el-Hürremî isyanının bu kadar başarılı olmasının bir nedeni de Bizans tarafından desteklenmesiydi. Abbâsî orduları Bizans ile Anadolu'da savaştığında Hürremîlerin saldırısına Hürremîler ile mücadele ettiğinde de Bizans'ın taarruzuna maruz kalarak iki ateş arasında kalıyordu. Bizans, Anadolu'daki Abbâsî askerî faaliyetlerini azaltmak amacıyla Hurremiye isyanını açıktan desteklemiştir. Bizans'ın uyguladığı bu politika sonucu Abbâsîlerin Anadolu seferleri durma noktasına gelmiştir. İki asırdır Müslümanlar karşısında savunma halinde olan Bizans taarruza geçerek Müslümanlardan toprak almıştır.

Hayati bir hal almaya başlayan Hürremî isyanını bastırmak için halife Mu'tasım meşhur Türk komutan Afşin'i görevlendirmiştir.²⁷ Öyle ki halife, devletin bütün imkânlarını seferber ederek Afşin'i Bâbek'i ortadan kaldırmaya memur etmiştir. Halifenin ve Afşin'in kararlılığını gören Bâbek, Abbâsî ordusunun tazyikinden kurtulmak amacıyla Bizans imparatoru Teofilos'a mektup yazarak, halifenin aşçısı, terzisi dâhil tüm görevlilerini kendisiyle savaşa gönderdiğini şayet Abbâsî topraklarına saldırırsa onu durduracak hiçbir kuvvetin olmadığını bildirerek imparatorun yardım talebinde bulunmuştur.²⁸

Bâbek'in yardım talebi üzerine büyük bir orduyla Abbâsî topraklarına giren imparator, Zibatra/Doğanşehir ve Malatya'yı ele geçirerek binlerce Müslüman'ı öldürmüş, binlercesini de esir almıştır.²⁹ Sefer esnasında Bâbek'in esir edildiği haberini alan imparator daha ileri gitmeden İstanbul'a dönmüştür.³⁰ Zibatra seferini büyük bir başarı sayan imparator, sefer anısına "Fatih Teofilos Agustus" yazan sikkeler bastırmıştır.³¹ Zibatra ve Malatya'da büyük bir yıkıma yol açan imparator halifeye aşağılayıcı bir mektup göndermiştir. İmparatorun mektubuna halife sert ve kısa şu cevabı göndermiştir: "Mektubunu okudum. Cevabımı duymayacak bizzat şahit olacaksınız".³²

²⁶ Taberî, *Târih*, 9/11-12.

²⁷ Taberî, *Târih*, 9/11.

²⁸ Taberî, *Târih*, 9/56; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 6/39.

²⁹ Taberî, *Târih*, 9/58; Mes'ûdî, *Murûc*, 4/49.

³⁰ Taberî, *Târih*, 9/55-56.

³¹ Chris Lightfoot, *Anadolu'da Bir Bizans Kenti Amorium*, çev. Mücahide Lightfoot (İstanbul: Homer Kitabevi, 2007), 173.

³² Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1402/1982), 10/291; Casim Avcı, *İslâm-Bizans İlişkileri (610-847)* (Ankara: TTK Yayınları, 2015), 94.

Fig. 1. Sozopetra/Zapetra/Zibatra³³

İmparatorun seferine karşılık vermek isteyen halife, Bâbek el-Hürremî'nin yakalanmasından sonra Dazimon savaşının da gerçekleştiği Amorion seferine çıkmıştır. Anadolu'da Bizans'a cevap niteliğinde en iyi hedefin neresi olacağı konusunda istişarede bulunan Halife, Bizans imparatorunun memleketi, Anadolu'daki en büyük Bizans şehri, ikinci Konstantinopolis olarak anılan Amarion'un³⁴ Bizans imparatorunun Zibatra ve Malatya'ya seferine en iyi karşılık olacağına karar vermiştir.³⁵ Bizanslı tarihçilere göre Halife Mu'tasım, Zibatra'da doğmuştur.³⁶ Halifenin doğum yeri olan Zibatra'nın Bizans imparatoru tarafından tahribine misilleme olarak imparatorun ailesinin vatanı olan Amorion'u hedef olarak seçtiğini iddia ederler.³⁷ Halife Mu'tasım, Amorion seferi için o döneme kadar başka bir halifenin toplamadığı büyüklük ve donanımda bir ordu hazırlamıştır.³⁸ Halife, 2 Cemaziyelevvel 223/ 1 Nisan 838 tarihinde Samerrâ'dan ayrılmıştır.³⁹

4. Dazimon Savaşı

Halife Mu'tasım, Bizans sınırında ordusunu üçe ayırmıştır. Öncü kuvvetlerin başına Eşnâs et-Türki'yi komutan tayin ederek yol güzergâhını emniyete almasını ve düşmanın hareketleri konusunda bilgi toplamasını emretmiştir.⁴⁰ Halife Mu'tasım, Afşin komutasındaki bir ordunun ise Hades/Maraş üzerinden Kuzey Anadolu'ya intikalini emretmiştir.⁴¹ Halifenin emriyle Eşnas ve Afşin'in birlikleri birer gün ara ile yola çıkmışlardır. Yapılan plan gereği Abbâsî orduları Ankara'da buluşacaklardı. Afşin'in ordusu Ermeniye bölgesinden katılımlarla 30 bine ulaşmıştır. Bu orduda 10 bin Türk süvari yer almaktaydı.⁴² Afşin, Hades/Bozlar, Arabissos/Afşin, Tzamandos/Pınarbaşı,

³³ Madrid Skylitzes, 58v. *Synopsis Historion'un Madrid Skylitzes*. Bk. <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766>

³⁴ Bk. günümüzde Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesi sınırları içerisindeki Hisarkoy'de bulunan antik kent.

³⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 6/40.

³⁶ Genesios, *Basileia: On the Reigns of the Emperors*, English translation by Anthony Kaldellis (Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 1998), 61.

³⁷ Genesios, *Basileia*, 62.

³⁸ Taberî, *Târih*, 9/57; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirât*, 14/271; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 6/39.

³⁹ Mes'ûdi, *Murûc*, 4/50.

⁴⁰ Taberî, *Târih*, 9/59.

⁴¹ İbn Haldûn Abdurrahman b. Muhammed, *Kitabu'l-İber* (Beyrut: Müessesetü'l-a'lâmî, 1971), 3/328.

⁴² Genesios, 67.

Sebaste/Sivas üzerinden savaşın yapıldığı Tokat-Turhal'a ulaşmıştır.⁴³ Bizans ordusu sayısı hakkında net bilgi verilmese de imparatorun emrinde 4 tagmata/tabur Roma lejyonu ve çok sayıda İranlı-Hürremî asker bulunduğu bilgisi Bizans kaynaklarında yer almaktadır.⁴⁴ Bâbek el-Hürremî'nin yakalanmasından sonra binlerce taraftarı Anadolu'ya girerek Bizans'a sığınmıştır. Başlarından Nasr isimli bir lider bulunan Hürremîler Bizans ordusunda istihdam edilmiştir.⁴⁵ Hatta Hristiyan olarak Teofobos adını alan Nasr imparatorun kız kardeşi ile de evlenmiştir. Bu savaşta Bizans imparatorunun en büyük destekçilerinden biri de Teofobos olmuştur.⁴⁶

Abbâsî ordusunun Anadolu'ya girdiği haberini alan İmparator Teofilos önce Darlîon/Eskişehir daha sonra da Ankara'da kuvvetlerini toplamıştır. Abbâsî ordusunun üç ayrı koldan ilerlediği haberini alan imparator, Abbâsî ordularını birleşmeden mağlup etmek amacıyla, ordusunun bir bölümünü Ankara'da bırakarak Afşin komutasındaki birliğin üzerine yürümüştür.⁴⁷ İmparatorun, Afşin'in üzerine yürüdüğünü Eşnâs'ın aldığı esirlerden öğrendiği halife, durumu bildirmek üzere ulaklar gönderse de Afşin et-Türkî haber kendisine ulaşmadan imparatorun ordusuyla karşılaşmıştır.⁴⁸ Bizans tarihçisi Haldon'a göre imparator, üç ayrı koldan topraklarına giren Abbâsî ordusunu birleşmeden tek tek yok etmeği planlamıştır. İlk olarak doğudan yaklaşmakta olan Afşin komutasındaki orduya yönelen imparator istihbaratının zayıf olması nedeniyle Afşin komutasındaki ordu hakkında yeterli bilgi almadan savaşa girmiş, mağlubiyetinin en büyük nedeni de bu olmuştur.⁴⁹

Abbâsî ve Bizans orduları Dazimon (Tokat/Turhal/Kazova) mıntkasında karşılaşmışlardır.⁵⁰ Yunan kaynaklarında Dazimonis/Daximon/Dazmana olarak isimlendirilen bölge, Anzen tepesinin eteklerinde geniş bir ova şeklinde tarif edilmektedir. Bölgeyi korumak amacıyla Anzen tepesinde muhkem bir kale bulunuyordu.⁵¹

25 Şaban 223 / 20 Temmuz 838 tarihinde vuku savaşın yeri ile alakalı olarak Bizans ve İslâm tarihi kaynaklarında farklı bölge ve yer isimleri verilmektedir. İslâm tarihi kaynaklarında savaşın Lemis ırmağı yakınlarında gerçekleştiği bilgisi verilmektedir.⁵² Lemis ırmağının Kızılırmak olduğu söylene de bu ırmağın Yeşilirmak olma ihtimali daha kuvvetlidir.⁵³ Bazı İslâm tarihi kaynakları savaş alanı olarak Lur denilen bir mevki zikrederler.⁵⁴ Halife Mu'tasım'ın Anadolu seferi hakkında bir makale yazan Burry, Taberî'nin Anadolu coğrafyasını bilmediğinden dolayı ırmağın adını Lemis olarak yanlış

⁴³ Bury John Bagnell, "Mutasim's March Through Cappadocia in A. D. 838", *JHS The Journal of Hellenic Studies*, 29 (1909), 120; John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006), 31.

⁴⁴ Skylitzes, *a Synopsis*, 68.

⁴⁵ Gregory Abu'l Farac (Bar Hebraeus), *Abu'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 1/50.

⁴⁶ Skylitzes, *a Synopsis*, 69.

⁴⁷ Taberî, *Târih*, 9/60.

⁴⁸ Taberî, *Târih*, 9/60; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirât*, 14/272.

⁴⁹ John F. Haldon, *The Byzantine wars* (Gloucestershire: The History Press, 2012), 80.

⁵⁰ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. A. Göke Bozkurt, (İstanbul: İlgı Yayınları, 2006), 76; Talat Koçak, "The Struggle between the Caliphate and Byzantium for the City of Amorion (Amorion)", *Porphyra*, 8/25 (2016), 77.

⁵¹ William Mitchell Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, (İstanbul: MEB Basımevi, 1960), 364.

⁵² Taberî, *Târih*, 9/61-62; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 6/40-41.

⁵³ Hasan Vuran, *Abbâsî-Bizans İlişkileri Bağlamında Mu'tasım Billâh'ın Ammûriye/Amorion Fethi*, (Bursa:Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,2021), 44.

⁵⁴ Halife b. Hayyât, *Tarihi Halifet b. Hayyât*, çev. Abdülhalık Bakır (Ankara: Bizim Büro, 2001), 477.

yazdığını söylemektedir. Ona göre savaş Lemis/Lamos değil Hallys yani Kızılırmak'ın doğusunda yapılmıştır.⁵⁵ Başta bir araştırmada da Dazimon Ovası İris/Yeşilirmak kenarında olarak tarif etmektedir.⁵⁶ Bizans kaynaklarında ise savaşın gerçekleştiği yer olarak Dazimon Kalesi yakınlarında Anzen muntıkası olduğu söylenmektedir. Bu sebeple bazı kaynaklarda bu savaşa Anzen savaşı da denilmektedir.⁵⁷

Bizans imparatoru savaştan önce bir tepeye çıkarak Abbâsî ordusunu incelemiştir. Abbâsî ordusunun kendi ordularından daha zayıf olduğunu düşünen imparatorun yanındaki generallerden Manuel, imparatora Abbâsî ordusunun zayıf olduğunu, iki orduyu mukayese edebilmek için iki taraftaki mızrak sayısına bakıldığında Bizans ordusunun hem sayıca hem de teçhizat olarak daha üstün olduğunu söylemiştir.⁵⁸ Savaş konsülünü toplayan imparatora Teofobos gece baskını yapmayı teklif etse de Bizans ordusunun daha güçlü olduğu kanaatine sahip olan generaller imparatoru meydan savaşına ikna etmişlerdir. Savaşın başlangıcında Bizans piyadelerinin saldırısı sonucu Arap, İranlı ve Ermenilerden oluşan Abbâsî merkez kuvvetleri dağılarak kaçmaya başlamıştır. Hatta Bizans'ın ilk saldırısında binlerce Abbâsî askeri öldürülmüştür.⁵⁹ Bizanslı tarihçi Genesios'un anlatılarına göre zaferden emin olan Bizans birlikleri öğleye kadar dağılan Abbâsî askerlerini kovalamışlardır. Ancak Afşin'in ordusunda sayıları 10 bini bulan Türk okçu süvarilerinin aniden ortaya çıkmasıyla savaşın gidişatı değişmiştir. Bizans ordusunun etrafı her yandan akan Türk süvariler tarafından kuşatılmıştır. Türk askerlerinin ok yağmuru karşısında Bizans ordusu dağılmış imparatorun yanında sadece General Manuel'e bağlı birliklerle Teofobos'un Hürremî adamları kalmıştır. Ancak kaynaklardan Bizanslıların Hürremîlere güvenmediği anlaşılmaktadır. Hatta Manuel, imparatora Bâbek'in adamlarına güvenmemesini, onların halifeden af dilemek için kendisini halifeye teslim edebileceklerini söylemiştir. Türk süvarilerin saldırılarından kurtulmak amacıyla imparator bir tepeye sığınmıştır. Abbasî birlikleri bütün çabalarına rağmen imparatorun yanında bulunan az sayıdaki askerini kiramamıştır. Daha fazla zayıyat vermek istemeyen Afşin mancınık kurdurarak Bizans askerlerinin dağıtmak istemiştir. Süryani Mihail'in ifadesine göre Afşin Bey'in mancınık kurdurmak için kaybettiği süre diliminde Bizans ordusu zaman kazanmış ve Manuel yanında bulunan en seçkin askerlerle, Türk kuşatmasını yarmak ve imparatoru kurtarmak için karşı saldırıya geçmiştir.⁶⁰ Ancak İmparatorun hayatını gecenin çökmesi ve şiddetli yağın yağmur kurtarmıştır. Yağmur Türk süvarilerin hareketlerini sınırlamış, yayların hayvan tendonlarından yapılan kirişlerini yumuşatmış, etkili ok atmalarını engel olmuştur. Bizanslı Tarihçi Genesios, "Gece yağın yağmur olmasaydı, imparatoru ve ordusunu Türklerin elinden hiçbir şey kurtaramazdı" diyerek imparator ve ordusunun Türk süvariler karşısında düşmüş olduğu kritik durumu anlatmaktadır. İmparatorun kurtuluşu ile alakalı Bizans kaynaklarında farklı bilgiler de bulunmaktadır. Teofobos'un karanlıktan istifade ederek, yardım aldıkları izlenimi vermek amacıyla askerlerine sevinç naraları attırdığı, müzik aletleri çaldırdığı, Abbâsî ordusunun da imparatorun yardım

⁵⁵ Bury, "Mutasim's March", 123.

⁵⁶ Brooks, Ernest Walter. "The Struggle with the Saracens (717-867)". ed. J. R. Tanner C. W. Previte-Orton - Z. N. Brooke. *The Cambridge Medieval History*, Cambridge, 4 (1923), 130.

⁵⁷ Haldon, *The Byzantine wars*, 78.

⁵⁸ Genesios, *Basilea*, 64.

⁵⁹ Genesios, *Basilea*, 65.

⁶⁰ Michael The Syrian, *The General Chronicle*, Translated into Arabic Gregorios Saliba (Damascus: Sidawi Printing House, 1996), 3/61.

aldığı kanaatıyla 6 mil geri çekildiği rivayet edilmektedir.⁶¹ Mes'ûdî de imparatoru Teofobos'un kurtardığı bilgisi yer almaktadır.⁶²

Türk kuşatmasından kurtulan imparator Soluova (Amasya) yakınlarında bulunan bir kaleye sığınmıştır. İmparatorun savaş planını kabul etmeyerek, kendi yaptıkları plan sonucu savaşın kaybedilmesine sebep olan generaller imparatorun önünde diz çökerek ölümle cezalandırılmayı talep etseler de imparator generalleri affetmiştir.⁶³ Bazı tarihçilere göre ise imparatorun yapmış olduğu taktiksel bir hata sebebiyle Bizans ordusunun Dazimon Savaşı'nı kaybetmiştir. Buna göre imparator 2 bin asker alarak Abbâsî ordusu karşısında zorlanan bir kanadının yardımına gitmiştir. İmparatoru yerinde bulamayan durumdan da haberdar olamayan generaller imparatorun öldürüldüğü düşüncesiyle savaşı alanından çekilmişlerdir.⁶⁴ Dazimon savaşında binlerce Bizanslı asker öldürülmüştür.⁶⁵

İslâm tarihi kaynaklarında da benzer bilgileri esir düşmüş bir Bizanslı komutanın ağzından aktarılmaktadır. Buna göre imparator Abbâsî ordusunun Ermeniye bölgesine ilerlediğini duyunca onları karşılamak için yola çıkmış, iki ordu Lemis Irmağı yakınlarında karşılaşmışlardır. Savaş sabahın erken saatlerinde Bizans ordusunun saldırı ile başlamış, Abbâsî ordusunun merkez kuvvetleri yenilerek geri çekilmiştir. Abbâsî ordusunda bulunan Türk süvarilerin karşı saldırısıyla savaşın gidişatı değişmiş, imparatorun öldürüldüğü şayiası yayılınca da Bizans ordusu dağılmıştır. Bizans kaynaklarının aksine İslâm tarihi kaynakları imparatorun savaştan kaçan generalleri idam ettirdiğini, civar şehir ve kalelere sığınan askerleri de kırbaçlattığı iddia edilmektedir.⁶⁶ Her ne kadar Bizans kaynakları imparatorun savaştan kaçan askerleri affettiğini iddia etse de verdikleri bilgilerden imparatorun savaştan kaçan askerleri cezalandırdığı anlaşılmaktadır. Savaş alanından kaçan askerler Bizans ordusunun mağlup olduğunu hatta imparatorun dahi öldürülmüş olabileceğini etrafa duyurmuşlardır. Bu haberin başkente ulaşmasıyla asiller yeni imparatoru seçmek için hazırlık yapmışlardır.⁶⁷ Hatta savaştan kaçarak Amasra ve Sinop taraflarına kaçan Teofobos imparatorun kız kardeşi ile evli olması münasebetiyle kendisini imparator olarak ilan etmiştir. İmparator Teofilos tarafından yakalanan Teofobos bu girişimini canı ile ödemiştir.⁶⁸

Hem Bizans hem de İslâm tarihi kaynaklarının vermiş olduğu bilgilerden anlaşıldığına göre Afşin, Bizans ordusu karşısında geleneksel bozkır Turan taktiklerini uygulamıştır. Buna göre Afşin taktik olarak Türk süvarilerden oluşan birliklerini pusuya yatırmış, kuvvetlerini zayıf göstermiştir. Yapılan plan gereği Bizans'ın saldırısı sonucu Abbâsî ordusunun merkez kuvvetleri geri çekilmiş, uzun süren kovalamaca sonucu Bizans birliklerinin birbiriyle irtibatı kopmuş, birlikler dağılmıştır. Pusuda bekleyen atlı okçu Türk birlikleri aniden ortaya çıkarak dağılık haldeki Bizans kuvvetlerini kuşatmışlar ve ok yağmuruna tutmuşlardır.

⁶¹ Skylitzes, *A Synopsis*, 69.

⁶² Mes'ûdî, *Murûc*, 4/50.

⁶³ Genesios, *Basilea*, 65.

⁶⁴ John Julius Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS. 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, (İstanbul: Kocabalı Kitabevi, 2013), 52.

⁶⁵ Halife b. Hayyât, *Târih*, 568.

⁶⁶ Taberî, *Târih*, 9/62; İbn Haldûn, *Târih*, 3/329.

⁶⁷ Micahel The Syrian, *The General Chronicle*, 3/62.

⁶⁸ Skylitzes, *A Synopsis*, 81.

Fig. 2. Teofilos'un Dazimon mağlubiyeti sonrası kaçıışı ⁶⁹

İmparator Teofilos, Dazimon savaşında binlerce askerini kaybetmiştir.⁷⁰ Bu savaşta halifenin karşına çıkacak Bizans'ın ana ordusu mağlup edilmiş, Amorion'un hatta İstanbul'un kapılara Müslümanlara açılmıştır. Abbâsî orduları yapılan plan gereği önce Ankara'yı ele geçirmişler daha sonra da Amorion'u kuşatmışlardır. Dazimon savaşında dağılan ordusunu toplayamayan Teofilos, Amorion'a 100 km uzaklıktaki Darlion/Eskişehir'e çekilmiş, buradan halifenin Amorion kuşatmasını müdahale edemeden izlemek zorunda kalmıştır. Amorion'un kurtarılmasını Bizans'ta şok etkisi yapmıştır. Başkent Konstantinopolis'in de taarruza maruz kalacağı endişesiyle imparator, Theodosios isimli bir elçisini Fransa ve Roma-Cermen imparatoruna göndererek yardım istemiş ancak olumlu yanıt alamamıştır. Bizans tarihçisi Norwich'in ifadesine göre bu görüşmeler başarılı bir şekilde sonuçlansaydı Haçlı seferleri iki yüz elli yıl önce başlayacaktı.⁷¹ Dazimon'da aldığı mağlubiyet sonucu Abbâsîleri yenemeyeceğini kabullenen imparator, payitahtını kaybetme korkusuyla İstanbul'u savunmak amacıyla şehrin surlarını yükseltmiş, yeni kule ve burçlar eklemiştir. İslâm Tarihi kaynaklarında imparatorun endişesini haklı çıkaracak bilgiler bulunmaktadır. Halifenin Amorion'dan sonra İstanbul'u da kuşatmak istediği ancak ordusunda yeğeni Abbas b. Me'mun lehine gelişen bir darbe girişimi sonucunda bundan vazgeçerek Samarra'ya döndüğü rivayet edilmektedir.⁷²

Dazimon savaşının kaybedilmesi Bizans ordu sisteminde de köklü değişikliklere sebebiyet vermiştir. Atlı okçu birliklerin etkisini ve ehemmiyetini kavrayan Bizanslılar 840 yılında 10 bin Hazar süvarisini ordusuna dahil ederek "hetaireta" adı altında süvari okçu birliği kurmuşlardır.⁷³

Dazimon savaşının Bizans'a sadece askeri ve idari alanda değil dini alanda da etkileri olmuştur. Dazimon'da alınan mağlubiyet neticesinde Anadolu'daki en büyük Bizans şehrinin Müslümanlar tarafından ele geçirilmesi Bizans'ta uzun zamandır devam eden

⁶⁹ Skylitzes, 54 v. *Synopsis Historion'un Madrid Skylitzes*. Bk. <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766>

⁷⁰ Halife b. Hayyât, *Târih*, 477.

⁷¹ Norwich, *Bizans'ın Yükseliş Dönemi*, 53.

⁷² Mes'ûdî, *Murûc*, 4/50.

⁷³ Peter B. Golden, "Khazar Turkic Ghulâms in Caliphal Service. *Journal Asiatique* January (2004), 283.

“İkonoklazm-Tasvir Kırıcılık”⁷⁴ uygulanmasından vazgeçilmesine neden olmuştur. Dazimon’da alınan mağlubiyetin ikonaları kırmanın bir sonucu olarak Tanrı ve azizler tarafından Bizans’ı cezalandırmak amacıyla gerçekleştirildiği düşüncesiyle ikonaları kırma hareketini sonlandırılmıştır.⁷⁵

Sonuç

Türklerin Anadolu’da Bizans’a karşı kazandığı ilk zafer olan Dazimon Savaşı, Anadolu Türk tarihi açısından da önem arz etmektedir. Abbâsî ordu komutanının Türk olması, orduda on binlerce Türk asıllı askerin bulunması, Türklerin Anadolu’ya giriş tarihi sayılan 1071 Malazgirt Savaşı’ndan çok daha önce bu coğrafyayı tanıdıklarını ve buralarda fetih hareketlerinde bulduklarını göstermektedir. Emevîlerden sonra iktidara gelen Abbâsîler binlerce Türk asıllı genci orduya dahil ederek Hassa Ordusu adı verilen bir birlik kurmuşlardır. Uzun yıllar Abbâsî hilafetine başarıyla hizmet edecek olan Hassa ordusu ilk büyük imtihanını Dazimon savaşıyla vermiştir. 223/838 tarihinde Tokat/Turhal o zamanki adıyla Dazimon’da gerçekleşen savaşta Türk asıllı Afşin komutasındaki Abbâsî ordusu bizzat imparator Teofilos’un yönettiği Bizans ordusunu mağlup etmiştir. Savaşın sonucunu atlı-okçu Türk askerler belirlemiştir. Geleneksel bozkır savaş taktiği uygulayan Afşin sahte ricat ile düşmanı tuzağa düşürmüş, okçu Türk askerler ile Bizans ordusunu mağlup etmiştir. Malazgirt savaşı ile Dazimon savaşı birçok yönüyle birbirine benzemektedir. Her iki savaşta da Bizans ordusu turan taktiği ile mağlup edilmiştir. Malazgirt savaşında Bizans-Roma imparatoru ilk defa bir savaşta esir edilmiştir. Dazimon savaşında da imparator Teofilos’u talihi esir olmaktan kurtarmıştır.

Dazimon savaşı, Abbâsîlerin Bizanslılara karşı kazandığı son büyük sefer olan Amorion/Ammûriye seferi esnasında vuku bulmuştur. Bizans ordusunun Dazimon mağlubiyeti sonucu dağılmasından istifade eden Halife Mu’tasım, Amorion’u ele geçirmiştir. Anadolu’daki en büyük Bizans şehri olan “İkinci Konstantinopolis” olarak isimlendirilen Amorion’un fethi Bizans tarihinde idari, askeri, dini derin tesirler bırakmıştır. Bu fetihden kısa bir süre sonra Bizans’ı yöneten Amorion hanedanı değişmiştir. Azizlerin Bizans’a yardım etmeyişi sonucu Bizans’ın mağlup olduğu düşüncesiyle tasvir kırıcılık “İkonoklazm” uygulamasından vazgeçilmiş, ikonalar yeniden kilise duvarlılarına asılmıştır. Bu durum “Ortodoks” din sanatının gelişimine etki etmiştir. Dazimon mağlubiyeti sonucu yeniden yapılandırılan Bizans ordusunda kuzeydeki Türk kabilelerinden alınan binlerce atlı-okçu Türk askeri istihdam edilmiştir.

⁷⁴ İbadet amaçlı kullanılan tasvirlerin Hıristiyanlığa uygun iddiasıyla resim ve tasvirlerin yok edilme akımı bkz. Dirlik, Mükrim. “Bizans İmparatorluğu’nda İkonoklazm Hareketi ve İslâm Dininin Etkisi”. *Kadim Akademi SBD*, 6/1 (2022), 47-59.

⁷⁵ Vuran, “Amorion Fethi”, 67.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50), Veri Toplanması: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Veri Analizi: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Makalenin Yazımı: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu: 1. Yazar (%50), 2. Yazar (%50)
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions	Design of Study: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Data Acquisition: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Data Analysis: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Writing up: 1. Author (%50), 2. Author (%50) Submission and Revision: 1. Author (%50), 2. Author (%50)

Kaynakça / References

Abu'l Farac, Gregory (Bar Hebraeus). *Abu'l-Farac Tarihi*. çev. Ömer Rıza Doğrul. 2 Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 1999.

Avcı, Casim. *İslâm-Bizans İlişkileri (610-847)*. Ankara: TTK Yayınları, 2015.

Azimli, Mehmet. "Abbâsiler Döneminde Türkler'den Oluşturulan Ordu: Hassa Ordusu". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2002), 29-47.

Brooks, Ernest Walter. "The Struggle with the Saracens (717-867)". ed. J. R. Tanner C. W. Previte-Orton- Z. N. Brooke. *The Cambridge Medieval History*, Cambridge, 4 (1923), 119-138.

Bury, John Bagnell. "Mutasim's March Through Cappadocia in A. D. 838". *JHS The Journal of Hellenic Studies*, 29 (1909), 120-129.

Diehl, Charles. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. çev. A. Göke Bozkurt. İstanbul: İlgi Yayınları, 2006.

Dirlik, Mükrime. "Bizans İmparatorluğu'nda İkonoklazm Hareketi ve İslâm Dininin Etkisi". *Kadim Akademi SBD*, 6/1 (2022), 47-59.

Sümer, Faruk. "Abbâsiler Tarihinde Orta Asyalı Bir Prens Afşin". *Belleten* 51/200 (Ağustos 1987), 651-666.

Genesios. *Basileia: On the Reigns of the Emperors*, English translation by Anthony Kaldellis. Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 1998.

Golden, B. Peter. "Khazar Turkic Ghulâms in Caliphal Service". *Journal Asiatique* January (2004), 279-309.

Haldon, John F. *The Byzantine Wars*. Gloucestershire: The History Press, 2012.

Haldon, John. *Bizans Tarih Atlası*. çev. Ali Özdamar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2006.

Halife b. Hayyât. *Tarihu Halife b. Hayyât*. Riyad: Dâru't-tayyibe, 1985.

Honigmann, Ernest. *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, çev. Fikret Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.

İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed. *Kitabu'l-İber*. 8 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-a'lamî, 1971, 3/328.

İbn Tağriberdî, Cemalüddin Ebü'l-Mehâsin Yusuf, en-Nücûmuz-Zâhira. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, el-Muntazam fi tarihi'l-mülûk ve'l-ümem. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1992.

İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed el-Cezerî. el-Kâmil fi't-tarih. 10 Cilt. Beyrût: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1407/1987.

Koçak, Talat, "The Struggle between the Caliphate and Byzantium for the City of Amorium (Amorion)". *Porphyra*, 8/25 (2016), 70-87.

Lightfoot, Chris. *Anadolu'da Bir Bizans Kenti Amorium*. çev. Mücahide Lightfoot. İstanbul: Homer Kitabevi, 2007.

Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen b. Ali b. Hüseyin. Murûcû'z-zeheb ve meâdinü'l-cevher. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-asriyye, 2005.

Narşâhî, Ebû Bekr Muhammed b. Ca'fer. Târîhu buhâra. Kahire: Dâru'l-meârif, 1965.

Norwich, John Julius. Bizans Yükseliş Dönemi (MS. 803-1081). çev. Selen Hırçın Riegel. İstanbul: Kabalcı Kitabevi, 2013.

Ramsay. William Mitchell. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. çev. Mihri Pektaş, İstanbul: MEB Basımevi, 1960.

Skylitzes, John. Synopsis Historion'un Madrid Skylitzes. Bk. <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000022766>

Skylitzes, John. A Synopsis of Histories (811-1057). çev. John Wortley, Kanada: The Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba, 2000.

Sıbt İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu. Mir'âtü'z-zamân fî tevârîhi'l-a'yân. 23 Cilt. Dimaşk: er-Risâletü'l-Âlemiyye, 1434/2013.

Sümer, Faruk. "Abbâsiler Tarihinde Orta Asyalı Bir Prens Afşin". BELLETEN 51/200 (Ağustos 1987), 651-666.

Michael The Syrian, The General Chronicle, Translated into Arabic Gregorios Saliba, 3 Cilt. Damascus: Sidawi Printing House, 1996.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Bağdâdî. Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk. 11 Cilt. Beyrût: Dâru süveydan, t.y.

Uylaş, Sait. "Ebû Temmâm'ın Şiirlerinde Bir Türk Komutan Afşin". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 28 (2010), 91-101.

Vuran, Hasan. Abbâsî-Bizans İlişkileri Bağlamında Mu'tasım Billâh'ın Ammûriye/Amorion Fethi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Yüzbekî, Tevfik Sultan. "Nufûzul-etrâk es-siyâsî fil-hilâfetil-abbâsiyye. Mecelletü Âdâbi'r-Râfidîn. 31 (1998), 237-251.

Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. Siyeru a'lâmi'n-nübelâ. 25 Cit. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1402/1982.